

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Миглена Борисова Бахчеванова на тема:

**„ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА
ПАРТНЬОРСТВОТО В СПОРТНИТЕ ТАНЦИ”**

за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. МЛФ), професионално направление 7.6.Спорт, с научен ръководител проф. Ю. Мутафова-Заберска

Рецензент: доц. д-р Златин Костов, кат. Гимнастика, НСА

Представеният ми за рецензия дисертационен труд е посветен на изследването на психолого-педагогическите измерения на партньорството в процеса на обучение и тренировъчно-състезателна дейност в СТ. Значимостта на тази проблематика се обуславя от основния характер на двигателната дейност в СТ, която в същността си е преди всичко съвместна и партньорска танцова изява на мъжа и жената, предназначена за естетическо и емоционално въздействие върху зрителя, с цел получаване на адекватна професионална оценка и сравнителна градация, в условията на състезателна надпревара. Съвременният етап на развитие на СТ се характеризира с изострена конкуренция между огромен брой висококласни танцови двойки от цял свят, която, както правилно отбелязва авторката, се дължи на непрекъснатото търсене и прилагане на все по-нови методи и средства за подготовка. Нарастването на сложността на състезателните програми в СТ, свързано с открито заявената от Световната Федерация изцяло спортна ориентация в развитието им, поставя високи изисквания най-вече към степента на съвършенство в партньорството на двамата изпълнители във всичките му измерения, като основен критерий за успеха. Това прави задачата за тяхното изследване особено актуална за танцовите двойки и техните тренъори, с оглед постигането на желания висок спортен резултат. Актуалността на дисертацията се засилва и от факта, че подобно изследване се провежда за първи път сред състезатели и тренъори от БФСТ, и резултатите от него могат да послужат като отправна точка и ориентир за усъвършенстване на дейността ѝ по подготовка на елитни и конкурентноспособни български състезатели по СТ.

Дисертацията е в обем от 219 стр. и е онагледена с 50 таблици и 12 диаграми. В структурно и количествено отношение тя е в съответствие с изискванията за такъв род научно изследване и съдържанието ѝ обхваща увод, три глави (литературен обзор, методика на емпиричното проучване и анализ на резултати, с изводи и препоръки), използвана литература (148 заглавия, от които 42 на кирилица) и 9 приложения, включващи използвания от авторката

инструментариум - 1 протокол за психолого-педагогическо наблюдение, 1 модел на невербална експресия, 4 психологически теста, 2 психологически въпросника и 1 анкетна карта. Изложението на материала показва уменията на авторката да систематизира, организира и представя изследванията си с необходимата научна вещина.

В увода правилно се посочва, че СТ са предмет на изследване както в спортната, така и в широк спектър от други науки: психология, педагогика, етика, естетика, социология, философия и др. Като насочва вниманието ни върху тяхната най-важна характеристика – „партньорството“, авторката мотивира и интереса си към него като избор за тема на нейното изследване, отбелязвайки, че то се изразява не само в съвместната музикално-двигателна изява на мъжа и жената в танца, а има и своите психолого-педагогически измерения, в рамките на които се развива една сложна и малко изследвана психодинамика на партньорските отношения в малката социална група – „кавалер – дама“. Заслужава адмирация и фактът, че въпреки отсъствието на целенасочени научни изследвания у нас както в тази, така и в останалите области на развитието на този спорт, авторката не се е поколебала да се заеме с теоретико-практическото изследване на този важен за СТ проблем, като е насочила своето внимание към разкриване на основните, съпътстващи партньорството в условията на непосредствения учебно-тренировъчен и състезателен процес психолого-педагогически фактори и тяхното влияние върху успеха на танцовите двойки.

Литературният обзор е озаглавен „Теория на партньорството в СТ“ и обхваща основни литературни източници, както и значителен брой публикации по темата. Разгледани са въпросите на възникването и развитието на партньорския танц като социален и културен феномен, състезателно изкуство и нов вид спорт. Направен е задълбочен анализ на партньорството като социално-психологичен феномен и на танца като партньорство, с неговите възрастови, индивидуални и полови различия, както и на факторите за успешно партньорство, в това число и на ролята на треньора-спортен педагог, като основен фактор за развитието и успеха на танцовите двойки. Анализирана е значителна по обем литература, която позволява на докторантката да направи редица важни обобщения, свързани с успешното партньорство в СТ, основното от които е, че то изисква създаването на редица подходящи условия и оптимизиране влиянието на множество фактори с различен характер, в т.ч и психолого-педагогически. В теоритичния си анализ тя успешно се е справила със задачата си да разкрие какви трябва да бъдат тези условия и кои са основните фактори, влияещи върху партньорството в СТ. Определила е точно и с достатъчна пълнота основните характеристики, на които трябва да отговаря и треньорът, като водещ фактор за неговата успешна реализация в учебния и тренировъчно-състезателен процес. Всичко това й

дава възможност да формулира надеждна работна хипотеза, както и да определи подходящо целта и задачите на изследването си. Езикът на авторката е професионално издържан, но на места текстът в тази глава страда от неправилен граматически словоред и има допуснати някои, макар и несъществени, граматически грешки и смислови неточности.

Втора глава е посветена на методологията на изследването, включваща формулирането на работната му хипотеза, целта и задачите, определянето на предмета, обекта и изследователския контингент, подбора на изследователските методи и подходящия методически инструментариум, както и организацията на дейностите по реализацията му. На основата на проведения литературен и теоритичен анализ, авторката е изградила **работната хипотеза**, че чрез разкриването на психолого-педагогическите фактори, формиращи качеството на спортно-състезателното взаимодействие между партньорите в СТ, в зависимост от установения им стил на общуване, целева ориентация, пол и националност, както и квалификацията на техния треньор, ще се открият допълнителни възможности за подобряване на синхрона, спортно-техническото майсторство и нивото на партньорството в танцовите двойки, а от там и за оптимизиране на цялостния учебно-тренировъчен и състезателен процес, което авторката си е поставила и за **цел** на изследването. За реализирането на тази цел тя формулира следните **5 задачи**:

- теоритично изясняване на партньорството в СТ, като тяхна основна характеристика;
- разкриване на особенностите в дейността на партньорите в тренировъчния и състезателен процес и определянето на основните фактори за успешното партньорство;
- разглеждане на стила на ръководство на треньора, като главен фактор за развитието и успеха на танцовата двойка;
- емпирично проучване на характеристиките, особеностите и факторите на въздействие върху партньорството;
- формулиране на подходящи методически препоръки за оптимизиране на партньорството при изследвания контингент български състезатели.

Теоритичните задачи са решени успешно в първата глава на дисертацията, а останалите, чрез осъществяването на разнообразно емпирично изследване, което представя убедителни резултати, с определен научен и методико-приложен принос, особено за развитието на този спорт в България. Изследваният контингент обхваща значителен брой състезатели от всички танцови класове – 236 (мъже и жени), от които 162 български и 74 чуждестранни танцьори. Изследвани са също и 16 български треньора по СТ.

Процедурата на емпиричното изследване включва структурирани психолого-педагогическо и спортно-педагогическо наблюдения на тренировки

и състезания по СТ, приложение на батерия от специализирани, психологически тестови методики и анкетно проучване. Добро впечатление прави подробното описание на факторната структура и вътрешната консистентност на използвания инструментариум, резултатите от приложението на който по-надолу в работата са обработени коректно със съответните му математико-статистическата методи - вариационен, дисперсионен и корелационен анализ.

Трета глава е посветена на анализа на резултатите от емпиричното изследване и обхваща значителна по обем информация (100 стр.). Структурираното психолого-педагогическо наблюдение на учебно-тренировния процес включва регистрацията и анализа на 18 показателя (вербални и невербални комуникативни актове) във външните прояви на поведението на танцьорите, като по този начин са определени **основните зони на общуване** между партньорите, очертаващи системата на отношенията между тях – позитивна, негативна и неутрална. Специализираното наблюдение по време на състезания разкрива **възникването на различни психични състояния** за отделните танцьори и за танцовите двойки. Резултатите са интерпретирани на основата на използваните от авторката модели на невербалната експресия. Разкрита е динамична картина на комуникацията, изразяваща се в доминираща и силно **изявена потребност и готовност за общуване, и взаимодействие**, при което се проявяват специфичните индивидуални характеристики на наблюдаваните лица. Тенденциите в готовността за общуване са изведени на базата на самооценките на партньорите по 4 показателя и показват, че взаимоотношенията в двойките се базират в по-голяма степен на взаимното уважение, искреността и целеустремеността, отколкото на взаимното съгласие и приемането на мнението на другия партньор.

Очертана е и втора група от наблюдавани фактори, осигуряващи хармоничното партньорство в танцовата двойка, включваща **общуването по време на почивка и работа с треньора**. Определени са преобладаващите **стилове на общуване** и е установено, че най-ярко при всички изследвани двойки е изявен стилът на общуване „конфронтация”. Анализът на данните относно **потребността и готовността за общуване** на изследваните танцьори разкрива някои негативни тенденции в техните самооценки и готовност за общуване. Установен е неблагоприятен **социално-психологичен климат** в двойките, пречателстващ тяхната ефективна подготовка и изява. Анализът на резултатите от теста за **предсъстезателната тревожност** показва **преобладаваща самоувереност**, както и изразена **лидерска позиция на мъжете** при българските двойки. Резултатите от изследването на **мотивационния климат и целевата ориентация** показват, че чужденците, в сравнение с българите имат по-силно изразено самочувствие. Те превъзхождат

българските танцьори в стремежа за подобряване на спортното си постижение, и са подчертано по-целестремени. Тестът за **стила на общуване между състезателите и треньора** е проведен с танцьори и треньори, като резултатите и в двете групи показват убедително, че най-характерният за треньорите стил на общуване със състезателите е стилът „конфронтация“. Анализът на резултатите от анкетното проучване за **стила на общуване между партньорите** сочи, че те срещат проблеми в общуването си, които са свързани с доминиращия стил на комуникация при тях - „конфронтиране с цел интегриране“. И двамата партньори в двойките търсят непрекъснато по-доброто решение при „сблъсък“ на мненията. Анализът на резултатите от анкетното проучване на **допълнителните фактори**, благоприятстващи или възпрепятстващи успешната партньорска работа на танцовата двойка разкрива за съжаление и някои тревожни тенденции, като напр.: липса на систематизирана и целенасочена работа в подготовката на българските състезателите, недостатъчна квалификация за работа в етапа на ВСМ на болшинството от треньорите по СТ в България и др. Авторката прави и обоснован извод, че очерталата се обща картина за **степената на развитие на психичната сфера** на изследваните състезатели разкрива едно незавидно ниво – малко над средното, и апелира наред с всичко останало, треньорите да полагат грижи и за постигането на **специално мотивирано самопознание** от състезателите, с цел усъвършенстване на тяхното партньорство. За разрешаване на очертаните в анализа проблемни ситуации в партньорството на двойките от изследвания контингент, тя предлага и своя методика за психологическо въздействие върху танцьорите, състояща се в използването на диференцирани спрямо конкретната ситуация подходи и фактори на въздействие, подкрепено и с конкретни методически указания. В заключението на тази глава е представен обобщен спортно-педагогически и психологически портрет на партньорството в СТ като носител на изконни естетически и културни ценности. За съжаление и тук, както и в текста на първа глава са допуснати граматически грешки и смислови неточности, които обаче не омаловажават стойността на получените резултати и изводите от тях.

Като обобщение на своите теоритични и емпирични изследвания докторантката предлага 8 основни извода. Според нас 8-ят извод е излишен, тъй като няма характера на такъв, а само декларира статистическата достоверност на получените в изследването резултати. Останалите 7 извода са информативни и подчертават най-същественото в проведените изследвания. Направените 6 препоръки са логичен завършек на усилията на авторката, насочени към реализирането на целта ѝ да спомогне за оптимизирането на учебно-тренировъчния и състезателен процес в СТ, но те са с твърде общ и пожелателен характер, за да послужат като ефективен инструмент в

управлението на влиянието на всеки един от разкритите от нея психолого-педагогическите фактори на партньорството, за които се отнасят.

В заключение имам и следните **въпроси към докторантката**:

1. На стр. 149 авторката твърди, че според анализа на данните от анкетното проучване за цялата изследвана извадка: „...танцьорите изпитват най-голяма необходимост от запознаване с и овладяване на спортната терминология, като с най-голяма сила това важи за техническата подготовка...”. На какво според нея се дължи този неблагоприятен и наглед неочакван резултат и в какво се изразява влиянието на този допълнителен фактор върху успешното партньорство?

2. Каква според авторката, в направеното от нея обобщение 3 на стр. 177-178, е причината за наличието на противоречие в изследванията на чуждестранни спортни специалисти и психолози, и нейните резултати относно проявата на качествата и особеностите на танцьорите?

3. Смята ли авторката, че ефективното решаване на проблемите, свързани с психолого-педагогическите измерения на партньорството в СТ може да бъде извършвано само с усилията на състезателите и техните треньори и ако не, какви други фактори освен изследваните от нея трябва да бъдат взети под внимание при изграждането на един цялостен и системен подход за непрекъснатото му усъвършенстване?

По темата на дисертационния труд се реализирани 4 публикации, в които докторантката е водещ автор. Авторефератът е изготвен съобразно изискванията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Считам, че дисертационният труд съдържа определени научно-приложни резултати и полага основа и за бъдещи, още по-задълбочени проучвания, както на авторката, така и на други изследователи на това важно за СТ направление. С направената разработка по темата докторантката показва, че притежава задълбочени теоретични знания и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания. Имайки предвид изтъкнатите положителни страни на работата и личните качества на докторантката, с убеденост предлагам на научното жури да присъди на Миглена Борисова Бахчеванова образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 7.6 Спорт.

Рецензент:

Доц. Златин Костов, доктор